

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

№ 5, 2012 [Назад](#) [Головна](#)

УДК: 35.078.7

В. В. Шпачук,
к.держ.упр.,
доцент Національної Академії статистики, обліку та аудиту

«БАЗЕЛЬ III»: ЕТАПИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА МЕТОДИКА ОЦІНКИ

Анотація. В статті розглянуто особливості та основні аспекти «Базеля III», розроблено методичні рекомендації щодо оцінки його ефективності для вітчизняної банківської системи, визначено етапи впровадження «Базеля III» в Україні.

Аннотация. В статье рассмотрены особенности и основные аспекты «Базеля III», разработаны методические рекомендации для оценки его эффективности для отечественной банковской системы, определены этапы внедрения «Базеля III» в Украине.

Summary. In the article considered the basic features and aspects of the "Basel III", developed guidelines for evaluating its effectiveness towards the domestic banking system, sets out steps for the introduction of "Basel III" in Ukraine.

Актуальність проблеми. Світова фінансова криза 2007-2009 років нанесла суттєвого удару по світовій банківській системі. Як результат, ситуація, що склалася після світової фінансової кризи 2007-2009 років вимагала від світової спільноти, урядів країн, державних та недержавних, фінансових та нефінансових установ відповідних змін, реформування та перегляду засад, принципів регулювання та управління банківськими системами та установами, запровадження вкрай необхідних інновацій. Таким документом стала нова редакція положень «Міжнародної конвергенції визначення капіталу та стандартів капіталу: нові підходи» («Базель III»). Водночас, зазначені стандарти не є панацеєю і потребують від урядів, центральних банків та інших державних органів країн кропіткої роботи з питань адаптації нормативно-правової бази, вдосконалення методів контролю для визначення ефективності «Базеля III», розробки графіку запровадження Базельських рекомендацій, методик оцінки, тощо.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Питанням дослідження та вивчення стандартів Базельського комітету з банківського нагляду, їх запровадження та визначення ефективності в банківських системах присвячено багато праць не лише вітчизняних, закордонних науковців, дослідників та банківських спеціалістів, але й фахівців світових фінансових організацій, таких, як Світовий банк або Міжнародний валютний фонд, міжнародних рейтингових та аудиторських компаній («Moody's Investors Service», «PricewaterhouseCoopers», «KPMG»). Особливу зацікавленість представляють праці А. Лемана, С. Волтера; П. Бондарчука, І. Ларіонової, А. Тавасієва, П. Труніна; Я. Белінської, О. Іваницької, **І. Клименко**, В. Коваленко, В. Кочеткова, О. Куденка, В. Міщенко, О. Хаб'юк, С. Хвалінського та інших.

Мета даної статті. На підставі дослідження основних цілей та засад «Базеля III», особливостей та ризиків функціонування та регулювання вітчизняної банківської системи, діючої нормативно-правової бази визначити основні етапи запровадження «Базеля III» у вітчизняній банківській системі та засади оцінки його ефективності.

Вклад основного матеріалу дослідження. Нова редакція положень «Міжнародної конвергенції визначення капіталу та стандартів капіталу: нові підходи» («Базель II»), яка отримала назву «Базель III» не є одноосібним документом. Вона складається з цілого ряду документів, правил та рекомендацій, об'єднання, символів яких і становить основу «Базеля III» (табл. 1).

Таблиця 1.

Перелік основних документів Базельського комітету з банківського нагляду, які складають основу «Базеля III»*

№ п/п	Дата публікації	Назва документу
1	Apr 2009	FSF Principles for Sound Compensation Practices
2	July 2009	Enhancements to the Basel II framework
3	July 2009	Revisions to the Basel II market risk framework - final version
4	July 2009	Guidelines for computing capital for incremental risk in the trading book - final version
5	Oct 2010	Principles for Enhancing Corporate Governance
6	Aug 2010	Proposal to ensure the loss absorbency of regulatory capital at the point of non-viability - consultative document
6	Dec 2010	Results of the comprehensive quantitative impact study
7	Dec 2010	Guidance for national authorities operating the countercyclical capital buffer
8	Dec 2010	Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring
9	Dec 2010	Capitalisation of bank exposures to central counterparties - consultative document
10	Jan 2011	Final elements of the reforms to raise the quality of regulatory capital issued by the Basel Committee
11	May 2011	Range of Methodologies for Risk and Performance Alignment of Remuneration
12	June 2011	Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems - revised version June 2011
13	July 2011	Basel III definition of capital - Frequently asked questions
14	July 2011	Basel III framework for liquidity - Frequently asked questions
15	July 2011	Pillar 3 disclosure requirements for remuneration
16	July 2011	Global systemically important banks: Assessment methodology and the additional loss absorbency requirement - consultative document

* Побудовано автором на підставі <http://www.bis.org/>

Згідно з рішенням Базельського комітету з банківського нагляду, зміни до Базельських рекомендацій («Базель III») мали на меті такі основні цілі:

- зміцнити міжнародні нормативи з управління капіталом та ліквідністю для створення більш стійкого банківського сектору;
- покращити здатність банківського сектору долати наслідки фінансових та економічних криз і таким чином знизити ризик розповсюдження цих проблем з фінансового у реальний сектор економіки.

Хоча зміни, внесені в «Міжнародну конвергенцію визначення капіталу та стандартів капіталу: нові підходи» не є кардинальними, але їх запровадження має інноваційний характер, який полягає в наступному:

- зміна підходів до фінансового управління та ризик-менеджменту шляхом підвищення стандартів управління ризиками, ступеня інтеграції управління

фінансами та ризиками банківських установ;

- забезпечення стабільної бази та необхідних резервів для протистояння всіляким ризикам та кризам;
- можливість формування більш повної, консолідованої картини бізнесу для акціонерам та менеджменту.

Що стосується самих змін, то їх можна поділити на такі напрями:

- підвищення якості та розміру капіталу – в документі суттєво посилюються вимоги до структури та якості капітальної бази банку для підвищення здатності банків поглинати збитки як при нормальному, так і при ліквідаційному сценарії, забезпечення антициклічними механізмами: пропонуються нові мінімальні вимоги до власного капіталу та капіталу першого рівня, нові вимоги до капіталу першого та другого рівнів, поступовий відхід від різноманітних гібридних інструментів, перелік можливих вирахувань з капітальної бази [1];

- нові стандарти управління ліквідністю, підвищення покриття короткострокової ліквідності – «Базель III» визначає вимоги до ліквідності, стандарти ліквідності, мінімальні вимоги до ліквідності, систему моніторингових інструментів [2]

- підвищення стабільного довгострокового фінансування – «Базель III» вводить коефіцієнт Net Stable Funding Ratio (NSFR) для стимулювання та мотивування банків на залучення стабільних джерел фінансування власних операцій, а також з метою зниження залежності від короткострокового фінансування;

- повномасштабне охоплення ризиків та покриття ризиків – «Базель III» передбачає повне покриття ризиків, збільшуючи вимоги до капіталу на покриття ризиків, які недостатньо відображені у «Базелі II», передбачає збільшення вимог до торгових портфелів банків, сек'юрітизаційних операцій та угод з похідними цінними паперами [3];

- регулювання системних фінансових інститутів – «Базель III» вводить додаткові вимоги до рівня достатності капіталу системоутворюючих кредитних організацій для світової фінансової системи.

Слід також звернути увагу на той факт, що «Базель III» визначає конкретні строки запровадження розроблених ним новацій (табл. 2). Необхідність такого чіткого графіку запровадження «Базеля III» можна пояснити тим, що розроблені Базельським комітетом нормативи перестають бути лише рекомендаціями для світової банківської спільноти, вони стають жорсткими вимогами до банківських установ, невиконання яких передбачає застосування жорстких санкцій з боку регуляторів.

Таблиця 2.
Терміни запровадження Базеля III в країнах - членах Базельського комітету*

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Базовий капітал першого рівня/RWA, %	3.5	4.0	4.5	4.5	4.5	4.5	4.5
Буферний капітал/RWA, %			0,625	1,25	1,875	2,5	2.5
Контрциклічний капітал, %				0,625	1.25	1.875	2.5
Акціонерний капітал + буфер, %	3,5	4,0	4,5	5,125	5,75	6,375	7,0
Коефіцієнт достатності капіталу, %	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
Достатність капіталу + буфер, %	8,0	8,0	8,0	8,625	9,25	9,875	10,5
Фінансовий буфер	Початок періоду спостережень	Тестування на рівні 3%, банки повинні розкривати інформацію з 01.01.2015		Коригування	Уточнення даних		
Норматив короткострокової ліквідності	Початок періоду спостережень		Запровадження мінімального стандарту				
Показник чистого стабільного фінансування		Початок періоду спостережень				Запровадження мінімального стандарту	

* Побудовано автором на підставі <http://www.bis.org/>

Для вітчизняної банківської системи зазначені зміни є вкрай актуальними, зважаючи на особливості її побудови, наявні проблеми та ризики, дотримання вимог «Базель III» дозволить вирішити більшу частину зазначених проблем. Водночас, запровадження рекомендацій «Базеля III» не є гарантією автоматичного покращення ефективності діяльності вітчизняних банківських установ і стабільності банківської системи. Крім того, «Базель III» не може враховувати навіть основні особливості української банківської системи. Це вимагає коригувань регулятивної бази та засад діяльності банківських установ з боку державних органів України, здійснення оцінки банківської системи та її стабільності, результатів її діяльності після запровадження «Базеля III», що потребує відповідного методичного забезпечення.

За основу методики, за якою реально можна було б оцінити ефективність запровадження «Базеля III» у вітчизняній банківській системі, пропонуємо взяти «Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», схвалених Постановою Правління НБУ від 15.03.2004 № 104 (далі — Методичні вказівки). На сьогодні оцінка ризиків у діяльності банків здійснюється НБУ саме на підставі методів, що визначені в зазначених Методичних вказівках. Вони дозволяють оцінювати фінансові та нефінансові ризики, кількісні та якісні аспекти їх проявів. Але, згідно з Методичними вказівками, визначаються лише три рівні ризику: «кількість ризику, тобто рівень або обсяг ризику, на який наражається банк, характеризується як незначна, помірна або значна». Здійснивши аналіз вітчизняних банківських установ за методикою, визначеною у Методичних вказівках, ми дійшли висновку, що більше 90% з них мали до часу настання кризи помірні рівні ризиків, а якість управління ними потребувала вдосконалення. Отже, така класифікація ризиків не дає реальної картини стану банківських установ та загроз, на які вони наражаються. На нашу думку, це робить зазначену методику доволі загальною і не дозволяє визначити реальні ризики вітчизняної банківської системи, отже, потребує доопрацювання.

Методика оцінки ризиків включає оцінку основних ризиків, що мають місце в діяльності банківських установ. Перелік ризиків, запропонований у Методичних вказівках, є цілком прийнятним. Зокрема, визначаються такі види ризиків:

- кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання;
- ризик ліквідності визначається як наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність банку виконати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат
- ризик зміни процентної ставки – це наявний або потенційний ризик для надходжень або капіталу, який виникає внаслідок несприятливих змін процентних ставок;
- ринковий ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів та товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, які є в торговельному портфелі;
- валютний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали;
- операційно-технологічний ризик – це потенційний ризик для існування банку, що виникає через недоліки корпоративного управління, системи

внутрішнього контролю або неадекватність інформаційних технологій і процесів оброблення інформації з точки зору керуваності, універсальності, надійності, контрольованості і безперервності роботи;

- ризик репутації – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливе сприйняття іміджу фінансової установи клієнтами, контрагентами, акціонерами (учасниками) або органами нагляду;
- юридичний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через порушення або недотримання банком вимог законів, нормативно-правових актів, угод, прийнятої практики або етичних норм, а також через можливість двозначного їх тлумачення;
- стратегічний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неправильні управлінські рішення, неналежну реалізацію рішень і неадекватне реагування на зміни в бізнес-середовищі [4].

У Методичних вказівках встановлено якісні та кількісні критерії, за якими визначається рівень ризику. Водночас, вважаємо, що кількість рівнів ризику та якість управління ним, за якими оцінюються банківські установи, має дорівнювати п'яти. Зокрема, пропонується така градація:

- незначний рівень. Банківські установи з таким рівнем ризику є надійними за всіма факторами та показниками, здатні протистояти кризам та економічним спадам (навіть надзвичайним), вважаються стабільними і такими, що мають кваліфіковане керівництво;
- низький рівень. Банківські установи з таким рівнем ризику є надійними за всіма факторами та показниками, здатні протистояти кризам та економічним спадам (крім надзвичайних), вважаються стабільними і такими, що мають кваліфіковане керівництво;
- помірний рівень. Банківські установи з таким рівнем ризику мають помірний рівень ризиків, певні недоліки в управлінні ризиками та банківській діяльності, що не мають критично негативного впливу на платоспроможність і ліквідність, але повинні бути усунуті за визначений для цього час;
- значний рівень. Банківські установи з таким рівнем ризику мають значні рівні ризиків, суттєві недоліки в управлінні ризиками та діяльності; якщо ці недоліки не будуть виправлені за короткий, обґрунтовано визначений для цього час, то вони призведуть до значних проблем, пов'язаних з платоспроможністю та ліквідністю;
- надмірний рівень. Банківські установи з таким рівнем ризику мають великий рівень ризиків, їх загальна платоспроможність перебуває під загрозою, наявні ризики та проблеми вимагають спеціальних комплексних оздоровчих заходів.

Реалізація даних пропозицій дозволить уникнути надто загального підходу при виділенні трьох рівнів, яке це пропонується в Методичних вказівках При цьому використані саме п'ять рівнів є найбільш оптимальним для вітчизняних банківських установ та більш показовим для НБУ для оцінки системних ризиків банківської системи, недоліків та загроз в їх діяльності. На підставі визначених рівнів ризику ми будемо карту ризиків банківських установ та банківської системи загалом, визначаємо сукупний рівень кожного ризику та напрям розвитку фактору ризику. З метою врахування особливостей діяльності банківських установ різних груп ми окремо створюємо карту ризиків за кожною групою (у вітчизняній банківській системі існують групи «великих», «найбільших», «середніх» та «малих» банків^[1], в кожній з яких банківські установи мають свої, притаманні даній групі банків, особливості функціонування та недоліки).

Ми також пропонуємо здійснювати впровадження «Базеля Ш» та оцінки його ефективності у такій послідовності:

- I етап – повний перехід Національним банком України до ризик-орієнтованого нагляду, апробація методики та внесення у разі необхідності до неї змін;
- II етап – здійснення оцінки вітчизняних банківських установ на підставі запропонованої методики для розробки змін до регулятивно-правової бази та графіку поступового впровадження «Базеля Ш», з урахуванням виявлених ризиків, особливостей функціонування банківських установ різних груп;
- III етап – запровадження «Базеля Ш» у діяльність вітчизняних банківських установ;
- IV етап – здійснення оцінки вітчизняних банківських установ за підсумками кожного з етапів запровадження «Базеля Ш»;
- V етап – здійснення оцінки вітчизняних банківських установ, їх ефективності та стабільності за підсумками запровадження «Базеля Ш», порівняння результатів оцінки до та після впровадження «Базеля Ш».

Висновки і перспективи подальших досліджень. Одними з найголовніших цілей запровадження «Базеля Ш» в Україні є приведення банківського регулювання та нагляду до міжнародних стандартів та забезпечення стабільності вітчизняної банківської системи, підвищення її спроможності протистояти всіляким кризовим явищам. При цьому, процес запровадження рекомендацій «Базеля Ш» є доволі тривалим і, на нашу думку, він має здійснюватися в п'ять етапів. Даний процес також передбачає і значну, ґрунтовну, комплексну підготовчу роботу з боку державних органів і, в-першу чергу, з боку Національного банку України, на який покладено функції з державного регулювання банківської діяльності. Ця підготовча робота включає не лише внесення змін до нормативно-правової бази, а й вдосконалення та зміну засад регулювання та нагляду, розробку методичних засад оцінки ефективності «Базеля Ш», ризиковості вітчизняної банківської системи, тощо. Водночас, процес запровадження рекомендацій «Базеля Ш» не повинен бути відокремленим і повинен здійснюватися в межах стратегічних завдань та цілей розвитку вітчизняної банківської системи. І саме цей аспект є найбільш актуальним для подальшого вивчення та дослідження.

Використані джерела інформації:

1. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems - revised version June 2011. Електронний документ. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>.
2. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring, BCBS, Dec 2010. Електронний документ. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs165.pdf>.
3. Proposal to ensure the loss absorbency of regulatory capital at the point of non-viability - consultative document, BCBS, Aug 2010. Електронний документ. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs174.pdf>.
4. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», схвалені Постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2012 р.

^[1] Для цілей банківського нагляду НБУ в кінці кожного року здійснює поділ банків на 4 групи. Першочергово поділ банків на групи здійснювався за такими критеріями: розмір активів та регулятивного капіталу банків. Поділ банків на групи у кінці 2011 року здійснювався лише на підставі розміру їх активів.

ТОВ "ДКС Центр"